

III. НАУКОВІ КОНФЕРЕНЦІЇ

“БЕРЕСТЯ-1596” В ІСТОРИЧНІЙ ДОЛІ УКРАЇНСТВА

Під такою назвою в Тернополі 29-30 листопада 1996 р. відбулася Всеукраїнська науково-богословська конференція. Організаторами її стали обласна організація релігієзнавців (голова - А.Гудима), асоційований член УАР Державний архів Тернопільської області (директор - Б.Хаварівський), Тернопільська єпархія УГКЦ та Тернопільський медичний інститут. Окрім тернопільчан, в роботі конференції брали участь науковці з Києва, Львова, Сум, Луцька, Вінниці, Івано-Франківська.

Конференція прийняла наукові висновки щодо висвітлення місця і ролі Берестейської унії в історичній долі українства. Насамперед, проаналізувавши Берестейське порозуміння 1596 року в історичному зв'язку з витокami Київського християнства та його церкви часів князя Володимира, місійне значення Берестя - 1596 у Вселенському християнстві та в збереженні Української національної церкви, а також умови можливого міжконфесійного екуменізму УГКЦ і УПЦ в дусі великих сподвижників національно-церковного будівництва, митрополитів Іларіона Київського, Кліма Смолятича, В.Рутського, П.Могили, Іларіона Огієнка, Андрея Шептицького, Петріархів Йосифа Сліпого і Мстислава Скрипника учасники конференції виразили одностайне розуміння артикулів Берестейського договору, які мають загальнонаціональне значення, коли їх розглядали в контексті історії та духовності українського народу. Саме вони повністю зберегли і далекоглядно застерегли непорушні етноконфесійні засади “руської віри”, “руських обрядів”, “руських соборних традицій”, в тому числі “руську мову” в “руській церкві” українського православ'я епохи Київського християнства. Іншими словами, вони зберегли і застерегли етноконфесійну духовність нашого народу, яку сьогодні і православні і греко-католики з любов'ю справедливо називають “вірою батьків”,

часто не усвідомлюючи під впливом згубних нашарувань минулого глибини її замулених джерел.

Тому настала пора зупинити інерцію минулого в поглядах на “Берестя - 1596”. Одна справа відтворювати історію в умовах пошматованого народу під ідейним прицілом домашніх колонізаторів та не завжди доброзичливих віянь як із Заходу, а тим більше - із Сходу, інша - за умов державотворення, коли народ пронизує ідея національної єдності. Якщо в першому випадку етноконфесійне протистояння було чи не єдиною формою боротьби з етногенцидом, то в другому - будь-яке непорозуміння з відродженим українським православ'ям чіпає саму ідею українства. А це означає, що відтворювати історію та духовність нашого народу слід насамперед з позицій національної злагоди і єдності.

Під впливом політичного протистояння, коли інтереси земних владик переважали чесности віровчення, наш народ прийняв не конфесію західно-східного зразка, а християнство, прочитавши по-новому Святе Письмо, що, в свою чергу, має слугувати важливим методологічним інструментом в поглядах на розгортання усіх наступних подій в історії нашої Батьківщини. Адже Руси-українська церква формувалась як помісна церква на власній етнокультурній основі та власних ідейних засадах, де моральна відповідальність перед Богом і суспільством була найвищою нормою усіх форм суспільного життя.

У зв'язку з цим Київське християнство (IX-XIII ст.) є нашою етнічною честю і національною гідністю - могутнім джерелом духовності українства. Органічно сприйнявши ідею Вселенського християнства, воно було відкрите для всіх християн світу, визнавало авторитети ієрархів тогочасних помісних церков і одночасно стояло на перешкоді тим, хто зазіхав на свободу і духовність нашого народу.

Могутнім джерелом культуротворчого і етноконфесійного процесу тих часів стала Києво-Печерська Лавра - духовний бастион Київського християнства. У зв'язку з цим арифметичний підрахунок зв'язків Руси-України, зокрема, Київського християнства та його церкви з Заходом і Сходом аж до запозичення культурних цінностей і християнських святинь, не дає права схилити терези Вітчизняної історії на користь тих ортодоксально-релігійних систем, які сформувались на іншій етнокультурній основі та на інших ідейних засадах. Останнє не завжди відповідало усталеним традиціям нашого народу, його етнічній культурі і духовності.

Тому Київське християнство не має прямого відношення до міжцерковного розколу 1054 року. У витоківий момент істо-

рії його церква мала чітко виражену помісність, яку очолив і яку духовно обґрунтував перший митрополит русич-українець Іларіон.

Ось чому отожднювати Київське християнство з одним із ортодоксально-конфесійних напрямків - це значить збіднювати етноконфесійну самобутність нашого народу і далекоглядність Берестейського договору 1596 р., принижувати самосвідомість і самостватність творців сучасного історичного процесу в умовах соборної України, дезорієнтувати їх погляди на міжконфесійні відносини в пошуках шляхів національно-міжцерковного єднання.

Водночас це стосується й усвідомлення найбільш трагічної віхи в історії нашої Вітчизни та її тернистих наслідків, коли наш народ втратив державність (XIV ст.), а разом з нею право володіти історичною ситуацією, чого не могли надолужити на протязі століть визвольні змагання за свободу і незалежність України.

Названий методологічний принцип, а саме - право володіти історичною ситуацією, дає відповідь на історичні катаклізми, які впливали на долю нашого народу: від засилля польської шляхти й католицизму в латинському варіанті до окатоличення української знаті і впровадження Української православної церкви. У цьому зв'язку мала дотичне значення для українського народу Флорентійська унія (1439 р.) як ідея Вселенського християнства, а не захист поневоленого народу, його віри і церкви. Силові політичні лінії стосувалися Царгороду і Риму, а пізніше - Риму і Варшави, а не тих, хто втратив право володіти історичною ситуацією.

Все це хаотично позначилось на Берестейських подіях 1596 р. та їх непередбачених наслідках, аж до відкритого геноциду проти українського народу в межах польської держави, чого не завжди могла застерегти і стримати Апостольська столиця.

Отже, "Берестя-1596" не було унією з усіма конфесійними наслідками, до того ж при нерівноправності сторін, де чітко позначалась силова воля польського короля, від якого і шляхти залежала наступна доля оновленої церкви. Воно поставало як життєдайний договір, який запезпечував входження української православної церкви у Вселенське християнство.

Разом з тим, "Берестя-1596" не було капітуляцією перед латинською помісною церквою, а історичною формою самоутвердження української православної церкви у Вселенському християнстві. Відтак народ отримував силу другого крила єдиної "віри батьків", що сформувалась на глибинних витоках етнокультури, облагородженої вченням Христа.

Наш народ та його церква Берестейським порозумінням засвідчили безприкладний зразок християнського єднання в

християнській різноманітності, що посилює роль вчення Христа в евангелізації народів світу.

Це стало можливим саме завдяки зусиллям Київського християнства, яке впродовж двох з половиною віків було формуючою силою етнічної самосвідомості, етнічної самобутності, етнічної самодостатності народу, що забезпечило його самозбереження всупереч полонізації, румунізації, мад'яризації та трьохсотлітньому оросіяненню. Проте, залишаючись при своїх інтересах, для одних Київського християнства “нікогда не было и быть не могло”, для інших українське православ'я видається нешляхетною вірою “схизматиків”, яка ототожнюється з московським православ'ям, а ще для інших “руська віра” в лоні греко-католицької церкви видається зрадою “віри батьків”.

Насправді “київський досвід”, як “одне з найкращих досягнень християнства” - стрижень мудрості Берестейського собору, мудрості, що провела оновлену етноконфесійну церкву по трясовині історичної драми і забезпечила доленосний шлях національної церкви митрополита А.Шептицького і патріарха Й. Сліпого.

Отже, пошуки міжцерковного порозуміння між УГКЦ і УПЦ аж до утворення української християнської екуменічної церкви постає насамперед як розчищення замулених джерел нашого етногенезу, етнокультури, етнопсихології, етноконфесійності, духовність яких здатна очистити згубні нашарування віків. Це здатне зробити Київське християнство, відроджене в нашій пам'яті і посилене в наших почуттях як історична основа національної та етноконфесійної духовності.

Учасники конференції звернулися із закликом до всіх людей України: нас об'єднує в лоні української православної чи греко-католицької церков перш за все етнічна духовність, яку маємо оберегати і захищати іменем Христа. Україна і Церква повинні стати одним поняттям для народу.

Конференція вийшла з ідеєю створення науково-богословського товариства “Київське християнство” з відповідним часописом. Висловлюємо впевненість в підтримці товариства всіма, кому дороге національне і духовне відродження України на етнічних землях і в діаспорі.

До цього зобов'язують великі творці та сподвижники “Берестя-1596”, коріння якого в етнопсихологічному сприйнятті вчення Христа, у взаємовідносинах церкви і держави часів Русі-України, в трагедії овіяної славою поколінь, в боротьбі за самозбереження народу, в нев'янутих символах його свободи і незалежності.

Матеріал підготували **А.Гудима і Б.Хаварівський**